EESTI PÄEVALEHT

ESTNISKA DAGBLADET

12. aastakäik
Toimetaja Juhan Kokla
Vastutav väljaandja (ansv. utg.) Hans Schöier
Peatoimetus ja talitus: EESTI MAJAS, Stockholmis, sissekäik, Kocksgränd 3
Aadress: Box 16320 103 26 Stockholm 18
Telefon: 21 84 46
Toimetus Eskilstunas:
Toimetaja Jüri Aus
Aadr.: Eesti Päevaleht, Box 120, 631 02 Eskilstuna. Tel.: 016/14 77 72
Tellimispostgiro nr. 28650
Tellimishinnad:
Aasta .... kr. 155:—
Termin (4 kuud) .... kr. 56:—
Kuu .... kr. 15:—
Kuulutusehind 75 ööri mm.
Ärikuulutused 1 kroon mm.
Eskilstuna-Kurirens Tryckeri AB Eskilstuna 1970

Eskilstuna-Kuriren

Upplaga C

Kolmapäeval, 9. septembril 1970

Nr 208 (3492)

USA usub võimalusse kõnelda tagajärjerikkalt venelastega

WASHINGTON (VE) — Ühendriikide Valges Majas on viimaste nädalate ja kuude jooksul levima hakanud optimistlik meeleolu, kuna president ja valitsus loodavad soodsalt lahendada Kesk-Ida kriisi, saavutada rahu Kagu-Aasias ning leppida venelastega kokku tuumarelvade piiramiseks. Ühendriikide juhtivates ringkondades praegu valitsevate optimistlikkude lootuste kohta andis ajakirjanikele äsja ülevaate kaks kõrgenud valitsuse esindajat-eksperti, kes ei soovinud oma nimesid avaldada.

Eksperdid toonitasid, et aasta 1969 kujutab endast pöördepunkti USA pärastsõja välispoliitika ajaloos. 1960-date aastate kestel selgus USA välispoliitika analüüsijatele, et ameeriklased ei saa enam jatkata sellist välispoliitikat, kus nad hoolitsesid teiste riikide julgeoleku eest palju suuremal määral kui need riigid ise seda teha suvatsesid.

Eksperdid leidsid, et sellise poliitika viljelemine ületab nii USA vaimsed kui ka füüsilised resursid.

Nixoni presidendiks valimisel võeti see poliitika tõsiselt revideerimisele ning selle tulemuseks oli Nixoni doktriini väljakuulutamine, mille raamides USA välispoliitika peab arvestama reaalsete olukordadega.

Selle poliitika viljelemisel taotlevad ameeriklased praegu Kesk-Ida kriisi lahendamist kompromissiga, et vältida USA ja N. Liidu võimalikku relvastatud kokkupõrget. Valitsuse esindajad väidavad, et kuigi 90-päevane relvade vaherahu ei anna veel põhjust suurte lootuste tegemiseks, on sellega siiski astutud esimene samm kokkulepete saavutamiseks ja pinevuse vähendamiseks.

Washingtoni juhtkond on veendunud, et ka venelased katsuvad teha kõik ameeriklaste ja venelaste vahelise võimaliku sõjalise kokkupõrke ärahoidmiseks.

Läbirääkimistel jääb ainult suureks küsimusmärgiks kui kaugele söandavad venelased oma võimupoliitika laiendamisel minna. Sest ei ole mingisugust kahtlust, et Kesk-Idas praegu valitsev segane olukord loob. N. Liidule kõige soodsamad eeldused oma võimupiiride laiendamiseks. Niikaua kui praegune segane olukord Kesk-Idas jatkub, on see värskeks veeks N. Liidu veskile, kuid sealjuures peab Moskva siiski arvestama, et olukorra areng võib ära libiseda vene juhtkonna kontrolli alt ning venelased satuvad oma sõjajõududega otseselt sündmuste keerisesse, mille lõpptulemust on raske määritleda.

Mis puutub Vietnami, siis taotleb Nixoni välispoliitika sõja lõpetamist, kuigi praeguses olukorras ei ole selleks ette näha käegakatsutavat ja sobivat lahendust. Washington on läinud oma kompromissettepanekute esitamisel juba õige kaugele, kuid need järeleandmised ei ole avaldanud Hanoi valitsusele mingisugust mõju.

Ameeriklastel oleks võimalus esitada kindel plaan oma sõjavägede väljatõmbamise kohta Vietnamist, kuid selle projekti avaldamine ja väljatõmbamise kohta üksikasjalise ajalise plaani koostamine annaks kommunistidele uut koogu võitluse jatkamiseks ning häiriks Pariisis toimuvaid rahuläbirääkimisid, milledele Washingtonis pannakse ikka veel lootusi. Nixoni administratsioon paneb suurt rõhku Lõuna-Vietnami sõjajõudude võitlusvõime tõstmisele ja Saigoni sõjavägede viimaseaegsed edusammud peaksid mõjutama ka Hanoi valitsuse esindajaid Pariisi lä-

Järg. lhk. 2.

Samal ajal kui mudilased lasteaias mängivad, on emadel kohvi juures mõnus jututund (Stockholmi eesti lasteaia töö avamisel). (EPL-foto Lepper)

Ajakirjanik külaliseks

Toimetaja Heino Rebane

Lühikese külaskäigu Stockholmi tegi Toronto eesti nädalalehe "Meie Elu" tegevtoimetaja Heino Rebane, kes oli saabunud puhkusereisile Soome pealinna Helsingisse. Toimetaja Rebane külastas Stockholmis, kus ta omal ajal elas, vanu kolleege, võttis kontakti organisatsioonidega ja Eesti Päevalehega. Ta sõitis järgmisel päeval Soome tagasi.

Agu Lüüdiku lavatee lõpp Mida jutustab monograafia

Sõjajärgseil aastail äratas suurt tähelepanu kahe kuulsa eesti näitleja — Paul Pinna ja Agu Lüüdiku — samaaegne surm, mis tekitas kuuldusi surma põhjuste ümber. Nüüd Tallinnas ilmunud monograafias ("Agu Lüüdik", 1970), Eesti Teatriühingu väljaanne) ütleb autor Helga Tõnson, et nende samaaegne surm oli vaid juhus, Selgub, et Agu Lüüdik esines ühel 1949. aasta märtsikuu laupäeval (peaosalise asendajana) haigena operetis "Silva" Boni osas. Tulemuste kohta üteldakse nüüd monograafias, et "järgmisel päeval teatati teatrisse Lüüdiku tervise halvenemisest ning paluti saata arstiabi.

IV haigla valvearst konstateeris kopsupõletikku ja põdeja viidi haiglasse, kus üks teine, ilmselt erakordselt suurte kogemuste ja vastutusvõimeta meditsiini alal töötaja tal ekslikult düsenteeria leidis olevat.

Teel nakkushaiglasse Lüüdik külmetas veelgi, kurnatud organism ei pidanud vastu ning 29. märtsi varahommikul polnud Agu Lüüdikut. Mõni tund hiljem kustus ka pikemat aega parandamatu tõvega võidelnud Paul Pinna elu.

Nende kahe näitleja matuste kohta kirjutab Helga Tõnson, et siiralt armastatud näitlejaina olid nad üheskoos komöödiat, draamat ja operetti teinud, publikut sütitanud ning teineteise lavastustes kaasa mänginud. Ühiseks kujunes ka nende erakordselt arvukas matuserong, mis rahvamurrust tihedalt palistatud Narva maanteed pidi 1. aprilli hommikul Metsakalmistu poole liikudes meie teatriajaloo mitmele peatükile punkti pani.

Kõigele sellele veel omapärane seletus Lüüdiku surma kohta. Üteldakse: Surm on alati vägivaldne ning ränk. Kuid eriti valus on sellele mõtleda siis, kui oma elu pikkuse töö järeltulevaile põlvedele jätnud inimene astub olematusse piinava kibedus- ja terbetustundega hinges. Ja ehkki ta oli ise käestpudenenud päevades ja viimastes raisatud eluaastais suurel määral süüdi ning nii mõnigi tegemata jäänud tegu ning mõtlemata jäänud mõte ta südametunnistusele koputas, oleks paljugi võinud teisiti olla.

Uue ajastuga kaasnenud väärtuste ümberhindamine ning uudsete teede rajamine koos paratamatute libastumiste ja ülepüüdmistega kattus endise operetitrupi lagunemise, organiseerimisküsimuste raskuste ja Lüüdiku enda loominguliste töökspidamiste vankumalöömisega ning eks siit tema isiklik kui ka "Estonia" opereti kurbmäng alugse sai - bi. Teater tuli sellest katsumisest võitjana välja, Lüüdik mitte.

See seletus viitab vastuoludele Lüüdiku ja rezhiimi vahel ning sellele, et Lüüdiku enneaegses surmas oli süsteem osalt siiski süüdi, sest juba aastal 1945, kui Lüüdik taastas "Estonias" opereti, tõstatati parteis küsimus: "Kas läänestunud maitsega lavastaja on üldse võimeline tegema uut, nõukogulikku operetti?"

See süüdistus võttis Lüüdikult kõik loomingulised pidepunktid, muutis ta teatris ülearuseks ja surus ta vastu seina. Seepärast hakkaski siis Lüüdik otsima ajutist tuimendust viinaklaasist. Süvenev alkoholikirg, mille algeid juba sellest kaugest ajast märgata võis, mil ta vahel pummeldamisväsimust teatris asuvasse "Benno Hanseni hotelliks" nimetatud suurde riietekappi välja magama läks, ruineeris Lüüdiku isiksust veelgi.

Varem eeskujulikult täpse ning kohusetundliku näitleja töös ilmnesid hilinemised, ebakaines olekus

Järg. lhk. 2.

Agu Lüüdik oma viimases rollis koos Mari Möldraga (B. Nushistshi komöödia "Proua Minister", 1948).

Mootorratta õnnetus tõi surma

UDDEVALLA (EPL) — Munkadelis Uddevalla lähedal laupäeval toimunud mootorratta õnnetusel, kus juht surma sai, oli ka teine surmaohver — ööl vastu pühapäeva suri raskesti vigastatud 17-aastane Laine Johanson Uddevalla haiglas. Mootorratas põrkas kokku sõiduautoga, mille juht ja reisija pääsesid ilma raskemate vigastusteta.

Eesti kirurg pani tüdruku käe tagasi Teeb nüüd kõiki töid

Rootsi ajakirjandus toob kirjeldusi Östersundi haigla eestlasest kirurgi dotsent Herbert Suntseli tähelepandavast operatsioonist, mille tulemusi ta demonstreeris Rootsi Kirurgide ühingu sügiskoosolekul Östersundis. Nimelt opereeris ta kuue aasta eest tagasi praegu 15-aastase Evy Erikssoni peaaegu täielikult kreissaega äralõigatud käe, milline nüüd dr. Suntseli hooldusel on saavutamas peaaegu normaalset liikumisvõimet ja tundelisust. Nii head opereerimistulemust ei ole varem saavutatud sellisel kompliteeritud juhul.

Dr. Suntsel opereeris tütarlast kuus tundi pärast õnnetust. Ligi viis tundi kestnud operatsioonil passis dr. Suntsel jälle kokku luud ja veresooned. Kuu aega hiljem teostas ta teise operatsiooni ja viis uuesti kokku ka äralõigatud närvikiud, kasutades täiesti uut meetodit. Suure täpsusega ja osavusega õnnestus ka see operatsioon, kuigi sel hetkel võimalused täielikuks paranemiseks näisid vägagi väikestena.

Kuid ometi — Evy Eriksson demonstreeris nüüd, kuus aastat hiljem, 140-le kirurgile oma käe funktsioone, milliseid ta on treeninud järjekindlalt m.h. pigistades väikest palli peos. Ta võib nüüd äralõigatud käega teha nii kergeid kui ka raskemaid töid, näit. kirjutada masinal ja kanda veeämbrit.

— See juhtum tõendab, et on võimalik tagasi opereerida raskelt vigastatud laste liikmeid ega ole sunnitud enam teostama amputatsioone, ütleb dr. Suntsel.

Arstidekoosolekul on kõnet ka dr. Suntseli teisest operatsioonist, kus ta tagasi opereeris ühe 47-aastase mehe peaaegu äralõigatud käe möödunud aastal sama meetodiga.

Mees ütleb, et talle on hakanud tagasi tulema sõrmede liikumisvõime, samuti on tagasi tulemas kompamismeel. Ka siin on põhjust optimismiks, et operatsioon täielikult annab tagasi käe liikumisvõime.

Dr. Suntselist on varem juttu olnud korduvalt seoses tema õnnestunud liigesereumaatiliste patsientide opereerimistega.

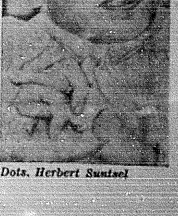

Dots. Herbert Suntsel

Islandil vanim parlament Saagad ainulaadne pärand

reykjavik (epl- 7 eile õhtul serveeriti hotelli söögisaalis toidu juurde Islandi delikatessi: kuivatet tursaribisid mis olid hallid, kõvad ja õhukesed nagu papitükid ja maitsesid ka umbes niimoodi. Huvist ja viisakusest närisin neid tükk aega kuni mõistsin, et need asendavad närimiskummi ja kui nad suus ülessulasid polnud maitsel väga vigagi. Pistsin neist mõned tasku, et oma toas lugemise juures neid edasi süüa.

Olin nimelt "Englich Book Shopist" leidnud mõned raamatud kust sain oma teadmisi Islandi kohta pisut täiendada. Seal kaupluses leidus peamiselt Islandi kirjandust ingliskeelses tõlkes, kuid ka rohkesti väljaandeid mis inglis- ja ka muis keeltes Islandi kohta kirjutatud. Imestasin vaikselt seda aktiivsust, mida 190.000-nde hingeline rahvas on osutanud oma maailma esitamiseks suurtes kultuurkeeltes ja tuletasin meelde, et Välis-Eesti samasugune produktsioon ei tõuse palju üle paarikümne tiitli. Teadagi ei ole need olukorrad, milles eesti ja islandi rahvad asuvad, omavahel võrreldavad, kuid juba ammu on märgitud, et eestlaste suhtumine kultuuriküsimustesse on ühekülgne ja põhiliselt konservatiivne.

Islandlased on uhked selle üle, et nende parlament olla vanim kogu maailmas, kuna on teada, et juunikuul, aastal 930 p.K. astus kokku esimene rahvaparlament kohas, millele nimeks sai Thingvellir ja see asub saare läänosas, praegusest Reykjavikist ca 40 kilomeetrit idas. Island oli kuni 1262.a. iseseisev vabariik, kuid isegi peale iseseisvuse kaotamist toimusid Thingvelliris igasuvised rahvakoosolekud enam kui 850 aasta kestel.

See võimas ja aukartustäratav traditsioon on aidanud kanda islandlaste lootust vabadusele ja iseseisvusele ja kinnitab, et rahvusliku iseseisvuse saavutamine ei olene ainult rahvaarvust ega maa suurusest. Samas kohas, Thingvelliris toimus ka vabariigi väljakuulutamine juunikuul 1944.a. Väljak ise on tasandik, millel asub väike kirik, selle läheduses mõned hooned ja ümberringi vulkaanilised mäed ning ilmastikust murendatud laavaväljad, mis kohati on saanud kuju nagu mingid ürgsed monumendid.

Saare asustamine on toimunud kaheksandal sajandil — seega kulus ümmarguselt sada aastat kindla ühiskondliku vormi kujunemiseks, ja aastal 1000 p.K. peetud suvisel rahvakoosolekul otsustati üldiselt omaks võtta ristiusk ja sellest ajast on kirjandusteadlaste arvates pärit Islandi saagad, mis moodustavad maailmakirjanduses äärmiselt huvitava ja omapärase peatüki.

Esmakordselt on need saagad ülesкirjutatud 1200 kuni 1300 p.K. selleaegse tava järele pergamendile, kuid neist esimesist käsikirjadest pole mitte ainsatki säilinud, küll aga ümberkirjutusi, paljudel kordade lõige mitmekordseid, ja see on uurijaid sundinud oletama, et mõningad ümberkirjutajad on teinud omapoolseid lisandusi algtekstidele. On ka huvitav, et see kirjandus on anonüümne — pole teada mitte ainsatki kirjapaneja nime, kuigi tekstid ise on täis isikute, kohtade ja kuningate nimesid, kusjuures koha- ja kuninganimed vastavad ajaloolistele tõikadele ja jutustused seega jätavad mulje, et on tegemist tõestisündinud lugudega. Ometi on need proosajutustused, puhuti

Järg. lhk. 2.

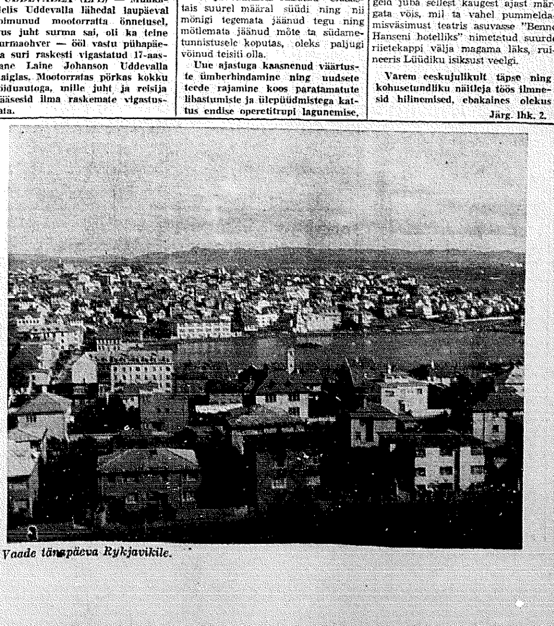

Vaade tänapäeva Rykjavikile.

Karin Lutsu kunstinäitus

Karin Lutsu maalide ja graafika näitus avatakse Stockholmi Eesti Majas, Regeringsgatan 24, laupäeval, 12. septembril kell 14. Näitus on avatud esmaspäevast reedeni kl. 12—17, laupäeval, 12—16 ja Pühapäeval 12—17. Näitus kestab 27. septembrini. Korraldajaks on Eesti Kultuuri Koondis.

EPL 9. sept. 1970

JAHEDAM TUUL

Moskvast puhuvad üha jahedamad tuuled seoses praeguste juhtide ettevaatliku, ent seda sihikindlama tagasimarsiga Stalini ajal efektiivseks osutunud terrorisüsteemile. Stalini ennast on samuti järkjärgult rehabiliteeritud ja viimaseks uudiseks oli tema hauale portreebüsti panemine. Tee tagasi mausoleumisse Lenini kõrvale on aga veel pikk.

Selle jaheda tuule järjekordseks ilminguks on dekreet, millega Kreml taastab kohtuministeeriumi, millise Hrushtshov oma liberaliseerimisperioodil likvideeris kui Stalini-aegse õigusetuse peasümboli. Teatavasti puudus sel perioodil kodanikul igasugune õiguslik kaitse, sest niinimetatud õigusorganid — kohus, prokuratuur ja advokatuur — täitsid täpselt parteist tulevaid eeskirju. Lavastusprotsessid, süütute inimeste vangistamine ja nende sundimine "üles tunnistama" tekitas olukorra, kus vangiad, orjalaagrid ja hauad ülikiirelt täitusid. Hrushtshov, kes 20-ndal parteikongressil õigusetuse olemasolu omaks võttis püüdis massidele näidata, et nende õiguskaitse nüüd muutub paremaks, kuigi ka temal ei olnud mingit kavatsust normaalselt õiguskorda rakendada ja kohtuvõimu vabastada dirigeerimisest.

Kui nüüd uuesti kohtuministeeriumi loomisega seda riiklikku ja parteilist dirigeerimist eriti alla kriipsutatakse, siis ilmselt vajadusest tõmmata ohje tugevamale kodanike juhtimisel. Ametlikes seletustes on rõhutatud ka vajadust "riikliku ditsipliini tugevdamiseks", ilma et lähemalt oleks määritletud, mida see hõlmab. Dekreet on sihilikult ebaselge, et uuele ministeeriumile anda võimupiire millest kodanikel aimugi ei ole. Nagu ajakirjanduse kampaaniatest selgub, peab kõiku minema tugevam järelvalve kodanike üle töökohtadel,keda rängemalt hakatakse karistama nõukogude süsteemis nii tavaliste ühiskondliku vara kõrvaldamiste, toodangustatistikaga manipuleerimiste ja rahade kõrvaldamiste vastu, samal ajal aga ka suurendades produktsiooninõudmisi inimeste vastu töökohtadel. Nõukogude süsteemil ei ole nende probleemidega õnnestunud poole sajandi kestel toime tulla ja ilmselt on ohjade lõdvemale laskmisel asi hullemaks läinud. Sellepärast, et kaupadepuuduse ühiskonnas iga inimene vajab kaupu, mida teiste kaupade vahetamiseks "altkäe" saaks kasutada. Propaganda inimeste "ümberkasvatamiseks" on mõjunud nagu hane selga vesi ja kui nüüd kõneldakse ka uue ministeeriumi "kasvatusülesannetest", siis seisnevad need rohkem n.n. "töö- ja kasvatuslaagrite" kasutamises, mis on vanglate ja orjalaagrite ametlikuks nimetuseks Venemaal. Ühesõnaga peab kasvatavalt mõjuma suurenev terror. Lääne raporteerijad Moskvast märgivad, et seda terrorikasvatust juhatavad juba sisse ülirängad karistused majanduslike süütegude puhul. Nii on vene ajakirjandus juba teatanud, et üks Gruusia vabrikudirektor on mõistetud surma vabriku materjalide kõrvaletoimetamise ja rahaks tegemise eest. Selliseid hirmutusotsuseid teatab N. Liidu ajakirjandus umbes samal eesmärgil, mida näit. püüavad mõned Araabia riigid saavutada avalike hukkamiste kaudu.

Hrusthov vähendas KGB. riiklikku julgeolekukomitee võimu ning kaotas ära n.n. MVD, siseministeeriumi kohtud, "troikad", millised võisid inimesi suveliselt kinni panna või hukata, omistades neile formaalseid süüdistusi ja vaevaks võtmata tõelist juurdlust toimetada. On muidugi teadmata, kas uus kohtuministeerium jälle kasutama hakkab sedaliiki kohtuid. Parteil on tulnud igal juhul viimaste aastate jooksul rehabiliteerida tuhandeid ka oma liikmeid, kellest enamus nende kohtute poolt hukati. Kui ka selleni ei minda, siis ometi on nõukogude süsteemis endiselt ka ametlikud avalikud kohtud ja n.n. seltsimehelikud kvartalikohtud täielikult juhtavad partei ja administratsiooni poolt, kes määrab, kui ta vajalikuks peab kohtuotsuse suuna hoolimata õiglusest ja õigusest.

KLA

Murnikov ähvardas vene ärahhüppajat

EDMONTON (VE) — Toronto "Telegrami" toimetusliige Peter Worthington on intervjueerinud dr. Boris Dotsenkot, kes valis Kanadas vabaduse ja on nüüd adresseerinud avaliku kirja Brezhnev-Kossõgin-Podgornõile, milles ta soovib tühistada oma N. Liidu kodakondsust ning kommunistlikku parteisse kuulumist.

Pärast seda kui Dotsenko ära hüppas, käisid teda Ottawast Edmontonis külastamas kaks N. Liidu saatkonna esindajat.

Tähtsam nendest oli Mihhail Murnikov, kes kõigepealt tahtis teada, kas Dotsenko kavatseb midagi kirjutada ja trükis avaldada oma tagapõhja ning üiesannete osas.

Dotsenko vastas eitavalt, kuna at ei soovinud tol ajal muud kui vaid rahu ja võimalust uue elu alustamiseks. KGB, kuhu Murnikov kuulub kõrgema ohvitseri kraadis, kardab kõige rohkem tõe avaldamist. Lahkudes oli Murnikov ütelnud, et küllap nad juba Dotsenko N. Liitu tagasi pöörduma panevad ja see oli kõlanud ähvardusena.

Dotsenko ütleb, et kanadlased on naiivsed kui nad arvavad, et N. Liit saadab õppevahetuse korras siia võõlisi üliõpilasi. Tegelikult on vähemalt pooled nendest otseselt KGB teenistuses ja kõik peavad hiljem salapolitseile aru andma. Akadeemikud siin arvavad, et sellised küsimused kuuluvad kaitsepolitsei kompetentsi ja neid ei pruugi see huvitada.

"See on vale hoiak. Tegelikult **teatavat liiki enesetapp. Teine pool püüab meid hävitada, kuid meie keeldume sellele faktile silma vaatamast", ütleb Dotsenko.**

Ta lisab, et üheks "üliõpilaseks", kes selle programmi alusel Kanadasse aktsepteeriti, oli Olga Martianova, Ukraina haridusministri ja parteisekretäri tütar.

Kanada ajalehejoonistaja sharss Mihhail Murnikovist, kes Ottawa vene saatkonnas oli eesti asjade peal — vene nimele vaatamata valdas ta hästi eesti keelt.

50 aastat moodsat sordiaretust Eestis

Kevadel 1920 otsustas Eesti Sordiparanduse Selts asutada Jõgeva mõisa kolme osakonnaga sordiaretusjaama. Selle rajajatena esinesid dr. Mihkel Pill (1884-1951) ja dr. Julius Aamisepp (1883 - 1950), kelledest Mihkel Pill töötas tervelt 31 aastat Jõgeva sordiaretusjaama direktorina ja Julius Aamisepp 30 aastat osakonnajuhatajana. Alates 1960. aastast on Jõgeva Sordiaretusjaama direktoriks Mart Viirand.

Julius Aamisepa elutöö silmapaistvama osa moodustab kartul, sest Aamisepa pikaajalise katse- ja aretustöö tulemusena lasti turule suur arv uusi saagirikkaid ja meie oludele kohaseid kartulisorte, naerisort "Eesti naeris" ja põldkaunaviljade sorte.

Põhjalikult selgitas ta ligi 20 aastat kestnud katsetes ümmarguselt 130 kartulisordi sobivust meie oludes.Samuti lahendas ta rea kartuli kasvatustehnika küsimusi, nagu seemnemugula suuruse, poolitamise, väetamise, muldamise jne. mõju saagisse.

Seda tema elutööd jatkab nüüd Jõgeva Sordiaretusjaamas ta tütar Valve Jaagus, kes juba koos isaga aretas aedherne sordi "Tasuja".

Esimeseks teadaolevaks sordiaretajaks Eestis oli Õisu mõisa omanik A. Sievers, kes juba 1850. aastal valis talinisu põllult lusikatäie teri,mis said nn. õisu nisu algmaterjaliks ja millest F. Berg aretas hiljem sangaste talinisu.

Ka Bergi talirukkisort võitis Eesti taludes suure poolehoiu ning on veel praegugi kõige rohkem leviv talirukkisort Eestis. Kuid kõrgelt hinnatakse seda sorti ka Soomes ja Kanadas. Berg alustas oma tööd juba 1875. aastal. Tema rukki sordiparandus jatkub nüüd Jõgeval.

Kartuliaretust alustas J. Aamisepp juba 1908. aastal Padise vallas. Esimese tunnustuse kuldraha näol saavutas ta kartulisort "Kalevipoeg" a. 1913. Aastal 1910 alustas heinataimede aretust V. Meltsas Vana-Kuustes ja kaera aretust Joh. Zirk Rasinal.

Jõgeva sordiaretusjaamal oli alguses kolm osakonda: teraviljade osakond (juhataja Mihkel Pill), kartuli- ning juur- ja kaunaviljade osakond (juhataja Julius Aamisepp) ning heinataimede osakond (juhataja Jaan Mets). Nende kolme nimeta on seotud kogu sordiaretusalane tegevus Eestis.

Üldse aretati Jõgeval ja anti nimed umbes 150-le sordile. Näiteks olid kuulsad suvinisu "Pikker", tatar "Valik", kartulisordid "Olev", "Sulev" ja "Varmas", redis "Jõgeva 169" jne.

Omariikluse lõpul oli Jõgeva Sordiaretusjaamal juba 5 osakonda ja 2 katsepunkti. Viimased olid: Kehra (alates 1926. aastast) ja Sangaste (alates 1938. aastast). Niihästi oma tegevuse ulatuselt kui ka personalilt oli Jõgeva Eesti suuremaid katseasutusi ja kõrvutatav iga välismaa vastava asutusega. Peale sordiaretustöö teravilja osakonnas teostati ka ulatuslik uurimus eesti odra väärtusest õlleodrana. Kiud- ja õlitaimede osakond alustas tegevust 1938. aastal (juhataja agronoom A. Miljan).

Ülesandeks oli lina, kanepi ja teiste kiud- ja õlitaimede aretus ning kasvatusviiside selgitamine katseliselt. Osakond laskis välja oma aretatud linasordi "Eliit", mille saak ja saagi väärtus ületasid kuulsa Petseri lina.

Aiandusosakond rajati 1939. aastal (juhataja agronoom R Wamm) aiataimede sordiaretuse ja kasvatusviiside katsete otstarbel. Kehra aretusjaamas toimus katsetulemuste järelkontroll Põhja-Eesti kasvutingimustes ja jatkus Kehra kaera sordiaretus. Sangaste aretusjaamas jatkati krahv Bergi sangaste rukki aretustööd pärast Bergi surma.

Tänapäeval on Jõgeva Sordiaretusjaam ühtlasi ka sovhoos, mille valdusse kuulub üle 3000 ha maad. Sordiaretusjaamas on 49 koosseisulist töötajat, kelledest üks (A. Adojaan) on põllumajanduse doktor ja 11 teaduste kandidaadid. Vanast kaadrist töötavad Jõgeval laborant Aliide Märtin (juba 41 aastat) ja Alma Noormägi (39 aastat).

Aretuse eesmärgiks on teraviljade saagirikkus, kvaliteet, haigusekindlus ja seisukindlus. Uue probleemina lisandub lühikõrrelisus. Ka on selgitatud ja välja töötatud Eesti oludele sobivad kultuurkarjamaade rajamisvormid, väetamis- ja hooldusvõtted ja kasutamisviisid. Jaamas toimuvad ka katsed uute, Eesti oludele sobivate viljapuude ja mõnede marjapõõsaste ning maasikasortide aretamiseks.

Jõgeva Sordiaretusjaamas kasvatatakse tänapäeval ka Eesti majandeile rajoonitud ning perpektiivsortide eliit- ja supereliit seemet. On teada, et Julius Aamisepa isiklik selektsiooniaed allub looduskaitsele. Edasi märgitakse veel Jõgeva teadlaste harrastuste kohta, et huvitav on külastada ka iluaeda, mille lõi Jõgeva sordiaretusjaama vanem teaduslik töötaja ja kunstientusiast Rudolf Tamm. See on Eesti ilusamaid, kunstipäraselt kujundatud nung arvukate prof. Starkopfi skulptuuridega kaunistatud ehisaedu. Samas naabruses on aastaid tegelenud vabadel tundidel dekoratiivaiandusega, eriti sibul-lillede kasvatamisega kultuurrohumaade eriteadlane Aleksander Adojaan.

Jõgeva Sordiaretusjaam allub nüüd Eesti Maaviljeluse ja Maaparanduse Teadusliku Uurimise Instituudile.

EIM

Leinateateid

†

Armast emakest ja õekest

Regina Küng'i

* 4. 5. 1923 Tallinnas

† 5. 9. 1970 Stockholmis

mälestavad sügavas leinas

ANDRES ja LILI

Mälestusakt toimub reedel, 18. septembril kell 15.30 Trons kabelis Metsakalmistul.

†

Meie armas

Aleksei Kopamees

* 29. 8. 1904 Saaremaal, Eestis

† 23. 8. 1970 Saltsjöbadenis, Rootsis

PETER

ÕED-VENNAD

SUGULASED ja SÕBRAD

AMALIA

Matusetalitus toimub reedel, 11/9 kl. 14 Skogsö kapellis Saltsjöbadenis. Teatatakse ainult sel viisil.

†

Armast venda

Jüri Kaun'a

mälestab kurbuses

LEONTIINE ABIKAASAGA

†

Armast

Jüri Kaun'a

mälestavad leinas

VERONIKA ja ADRIAN KRUUS

HELMI ja BORIS KANDIMAA

ELLA ja ARTUR PAUSKA

†

Armast Ühingu liiget

Jüri Kaun'a

mälestab

BORASI EESTI PENSIONÄRIDE ÜHING

†

Armast

Priido't

mälestavad

VALLI ja TIIU TREUFELDT

12-a. poisi traagiline autoõnnetus

FJÄRÅS (EPL) — Pühapäeval leiti Torkestorpi sadamas autos uppunult 12-aastane eesti poiss Rein Ringas, kes oli paar päeva oma kodust Göteborgis kadunud.

Nagu selgus, oli erakordselt suurekasvuline ja oma vanuse kohta arenenud nooruk võtnud vanemate teadmata auto ja teinud oma käe peal proovisõitu. Tõenäoliselt sõitis ta kogemata üle kai ääre ja uppus. Ühtki tunnistajat õnnetusele ei ole.

Auto vrakk avastati silla äärde tulevate paatide poolt, milliste juhid paarimeetrises vees põrkusid ootamatule takistusele umbes kümmekond meetrit kaist eemal. Auto tõsteti üles ja juhi kohal istus eesti nooru. Auto kuika noormehe kadumisest oli teatatud ametivõimudele.

Saagad

Algus lk. 1

küll värsslisandustega, tihendatud tegelastevahelise dialoogidega, otsese kõnega ja ütelustega, mis vaevalt võisid teada olla mitmed sajandid hiljem, seega tuleb neid küll võtta kui saagade üleskirjutajate kirjanduslikku loomingut.

Juba pealiskaudsel tutvumisel selle materjaliga ei saa jätta mõtlemast, et sel ajal kui meie omad esivanemad lõid lahinguid saksa orduriüütlitega, istusid sel imelikul saarel mehed ja kirjutasid pergamendipoognaile lugusid inimesist ja sündmusist, mis siin olid juhtunud kolmsada aastat tagasi, ei olnud siis vist küll ühtegi eestlast kes oleks kirjutada osanud ja mõistnud toimuvaid sündmusi ülestähendada.

Veelgi enam tuleb imetleda Islandi saagade kõrget kirjanduslikku taset: stiil on asjalik ja kirjeldav, isikute puhul antakse ülevaade suguvõsast kuhu nad kuuluvad märkides kohti kus nad elavad, jutustus dramatiseeritakse dialoogidega, põnevad sündmused nagu tapmised, põletamised, põgenemised ja piinamised antakse edasi rahuliku objektiivsusega ning nagu mingi enesestmõistetavusega. Niisuguse tehnikaga luuakse eepiliselt avarad pildid islandlaste elule ja käekäigule 8. ja 9. sajandil, aga ka sissevaateid Norra, Taani ja Inglismaa oludesse.

Saagade hulgas on pikemaid ja lühemaid lugusid, viimased esinevad kroonikates tihti vahepaladena, pikemaist on tuntumad "Njals saaga", "Laxdaela saaga", "Egils saaga Skalla-Grimssonar" ja hilisem "Sturlunga saaga", kroonikatest nimetatakse "Hulda", "Hrokkinskinna" ja "Morkinskinna" ning "Flateyjarbok". Lühemaist on tõlgitud "Gunnlaug Ormstunga", "Hõnsa-Tores" ja "Hvrankel Freysgode" saagad.

See põnev ja rikkalik kirjanduslik pärand on teadagi üheks eelduseks ka kaasaegsele kirjanduslik-kultuurilisele elule Islandil mille tutvustamise eesti keeles peaks ette võtma keegi kirjandusteadlasist.

EKS

USA usub võimalusse kõnelda

Algus lk. 1

birääkimistel ning sundima neid kontsessioonile tegemisele.

Ühendriikide National Security Council on lasknud teha uurimuse kõikides Lõuna-Vietnami provintsides elanike hoiaku ja julgeolekuprobleemide kohta ning on jõudnud otsusele, et rahva vastupanutahe on üldiselt tugevenud ning Lõuna-Vietnami armee on võimeline ka omal käel võitlema sissetungivate kommunistide üksuste vastu, suutes samal ajal säilitada kontrolli rahva üle.

Lõuna-Vietnami sõjaväe silmapaistva võitlusvõime kohta andsid kõige parema kinnituse äsja Kambodzhas toimunud lahingud, kus Saigoni väed lõid kõigis kokkupõrgetes Põhja-Vietnamist sisseimbunud kommunistlikke võitlusüksusi. Nii võiks ütelda, et Lõuna-Vietnami armee võitlusvõimest konventsionaalse sõja rindel võib kõigiti usaldada, kuid samal ajal ei ole veel selge kuivõrd tugevad nad on partisanisõjas, kus neil tuleb tulevikus lahinguid lüüa Viet Kongi ja Põhja-Vietnami kogenud partisanisalkadega.

Põhja-Vietnam on Hanoi valitsuse andmeil kaotanud sõjas 600.000 meest langenutena. Kui neid kaotusi üle kanda USA rahvaarvule, siis peaksid ameeriklased arvestama 6—7 miljoni langenuga.

Põhja-Vietnami suur langenute arv laseb oletada, et iga kommunistlik sõdur, kes on saadetud Lõuna-Vietnami võitlema, et ole enam tagasi pöördunud.

USA valitsuses on jõutud nüüd arvamisele, et ameeriklased alahindasid Põhja-Vietnami 1964 aastal, kuid samal ajal märgitakse, et Washington teeks suure vea kui ta hakkaks praegusel momendil Hanoi valitsuse resursse ja sõjaväe löögivõimsust ülehindama. Sündmuste praeguse käigu järele otsustades on Saigoni valitsus teinud oma sõjaväe ümberor-organiseerimisel ja vastupanu organiseerimisel suuri edusamme ning kui ta suudab samas suunas jatkata, siis on Lõuna-Vietnam võimeline kriisiperioodi üle elama ja oma iseseisvuse säilitama.

Kõneledes Viinis toimunud N. Liidu-USA nõupidamistest strateegiliste relvade produktsiooni piiramiseks, on Washingtoni eksperdid optimistlikud. Läbirääkimised jatkuvad teatavasti sügisel Helsingis, kuid juba nüüd on saavutatud kokkulepeteni jõudmiseks teatavaid edusamme.

USA on teinud venelastele ettepaneku, et nad loobuvad kaugrakettide kaitsesüsteemi (ABM) rajamisest, kui venelased järgnevad ameeriklaste eeskujule ning on valmis sellele lisaks lõpetama suurte tuumalaengutega varrustatud rakettide produktsiooni. **Nõupidamistel on selgunud, et venelased on eeskätt huvitatud kaugrakettide tõrjesüsteemi väljaehitamisest loobumiseks ning see looh eeldused läbirääkimiste jatkamiseks ning positiivsete tulemuste saavutamiseks ka kaugrakettide produktsiooni piiramiseks.**

Nixoni administratsioon on jõudnud veendumusele, et praegu on võimalused maailmas poliitilist olukorda stabiliseerida ja saavutada pikemat rahuperioodi.

Kuna ka Kesk-Ida probleemide korraldamiseks on alganud läbirääkimised ja saavutatud kolmekuine vaherahu periood, siis on Kagu-Aasia praegu ainukeseks tandriks, kus toimuvad suuremad sõjalised operatsioonid. Ühendriikide välispoliitika eksperdid arvavad, et kogu maailm saab aru ühendriikide praegusest hoiakust ja poliitilisest liinist ja respekteerib seda. Samal ajal loodetakse Washingtonis, et ka N. Liit taipab oma võimaluste piire, kuna tal puuduvad nii füüsilised kui ideoloogilised eeldused oma võimupiiride pidevaks laiendamiseks.

Kui pärast Teist maailmasõda kuni 1960-date algaastateni kalkuleeriti, et kommunism moodustab monoliitse terviku ning atakeerib vaba maailma kindlast ühest keskusest juhituna, siis viimaste aastate jooksul on jõutud veendumusele, et kommunism ei ole nii tugev ja tõsine oht demokraatlikule maailmale nagu seda esialgu arvati.

Esmajoones arvestatakse sellega, et kommunistlikuid riigid ei ole sisemiselt tugevad ning N. Liidu ja teiste kommunistlike riikide juhtkondadel tuleb arvestada paljude sisemiste probleemidega.

Teiseks suureks faktoriks kommunistliku rinde nõrgenemisel on Puna-Hiina ja N. Liidu vaheline tüli, mis kandub üle ka teistele kommunistlikkudele riikidele. N. Liidu ja Hiina pinevad vahekorrad mõjutavad märgatavalt ka mõlema riigi välispoliitikat.

Ning sellest vahekorrast tingituna tekivad nüüd võimalused venelastega läbirääkimisteks, milliseid ei eksisteerinud kümme aastat tagasi.

Selline on Washingtoni arvates pragu reaalne olukord ning sellega arvestatakse Ühendriikide välispoliitika kujundamisel.

Agu Lüüdiku lõpp

Algus lk. 1

proovile tulekud ning koguni etendustelt ärajäämine. Järgnenud käskkirjad, noomitused ja distsiplinaarkaristused aga soovitud tulemusi ei andnud.

Agu Lüüdik elas Merivälja Lääne teel oma majas. Maja langes koos ta suure raamatukoguga sõjajärgse tuleõnnetuse ohvriks. See juhtus aastal 1946. Pikemalt monograafias selle kohta ei kirjutata. Lisatakse ainult, et koos majaga põles kogu vara jäägitult ning et kolleegid tegid tema abistamiseks korjanduse.

Monograafia lõpus esinev "Väljamärkimisi Agu Lüüdiku loomingulisest kalendrist" näitab, et kui ta hooajal 1945/46 lavastas "Estonias" veel R. Benatzky "Kolm musketäri" ja S. Rombergi "Kõrbelaulu", siis hooajal 1946/47 ta "vallandati operetilavastaja kohalt". Hooajal 1947/48 esines ta sõnalavastustes ianult kahes näidendis ning lõi lavastusplaani Straussi "Mustlasparunile". Hooajal 1948/49 esines ta veel ainult sõnalavastuses ühes näidendis (B. Nushitshi komöödias "Proua minister").

U.U.

Alingsåsi pihtkonna täiskogu koosolek

EELK Göteborgi ja Lääne-Rootsi Koguduse juhatus teatab, et koguduse nõukogu otsusel leiab aset koguduse Alingsåsi pihtkonna täiskogu koosolek Alingsåsi Maakirikus laupäeval, 17. oktoobril 1970, kohe pärast sealsamas peetavat jumalateenistust, mille algus kell 13.00.

Koosoleku päevakorras: 1) avapalvus 2) koosoleku rakendamine 3) lahkunute mälestamine 4) ülevaade möödunud aastate tegevusest 5) nõukogu (komitee) liikmete valimine 6) koosoleku lõpetamine.

EELK põhimääruse par. 101 alusel on õigustatud täiskogu koosolekust osa võtma pihtkonna täisealised konfirmeeritud liikmed, kes oma maksukohustused pihtkonna vastu on täitnud ja vähemalt ühe aasta pihtkonna nimekirjas olnud. Seega kõik, kes on maksnud liikmemaksu 1969. või 1970. aasta eest.

Üheks tähtsamaks täiskogu koosoleku päevakorra punktiks on pihtkonna uue nõukogu (komitee) koosseisu valimine. Oma nõusoleku nõukogu liikmeks valida laskma on annud ning koguduse juhatuse poolt nõukogu liikme kandidaatideks kinnitatud järgmised Alingsåsi pihtkonna täisõiguslikud liikmed: Valter Hinn, Arnold Kaskneem, Erich Kesküll, Meeri Kivisrand, Ilmar Lillsaar, Asta Oksman, Oskar Ots, Eve Paaver, Ruut Pagland, Arvo Palmisto, Bernhard Smit, Edgar Söster, Amanda Toom, Herbert Toom ja Kaino Vennola. — Valimisele tuleb kümme nõukogu liiget, kuna ülejäänud jäävad nõukogu liikmete asemikeks eelmiste võimaliku väljalangemise puhul.

EELK põhimääruse par. 108 ja 109 alusel on pihtkonna liikmeil õigus ka omalt poolt üles seada nõukogu (komitee) liikmete kandidaate. Kandidaadi ülesseadmise kiri eraldi iga kandidaad kohta tuleb esitada koguduse juhatusele allakirjutatuna vähemalt 15 ja mitte üle 25 pihtkonna liikme poolt hiljemalt 30 päeva enne valimisi. Alla kirjutada võib ainult ühe kandidaadi ülesseadmise kirjale. — Nõukogu liikme kandidaatideks võidakse üles seada pihtkonna täisõiguslikke liikmeid, kes vähemalt 21 aastat vanad, vastavad usuliskõlbelistele nõuetele ja suudavad täita par. 115 nõudeid.

Ülaltähendatust lähtudes teatame, et kandidaatide ülesseadmise kirjad koos kandidaatide teadustusallkirjadega tulevad valimiste juhtnööride kohaselt esitada seitsme päeva jooksul enne nimekirjade esitamise lõputähtpäeva, seega antud juhul ajavahemikul 10. kuni 17. septembrini 1970. aastal pihtkonna juhatusele, kelleks on volitatud esimees hra Arvo Palmisto, aadressil— Torstövägen 7, Alinlsås, õhtuti kella 18 - 19.

Göteborg, 3. september 1970.

EELK Göteborgi ja Lääne-Rootsi Koguduse juhatus

N. Liit vabandas

N. Liidu suursaatkond on Rootsi välisministeeriumile esitanud kahetsusavalduse, et üks vene sõjalaev 26. augustil sõitis Rootsi territoriaalvetesse ja seal kokku põrkas teda korrale kutsunud Rootsi sõjalaevaga.

Vene saatkond leiab, et kokkupõrke tekitanud rootsi sõjalaev "Sundsvall" ise "ettevaatamatu manöövriga". Vene laev tulnud kogemata rootsi vetesse, olles teadmatu oma täppes positsioonis.

EÜS hõbe taasleitud

Suvel toimusid mitmed sissemurrud eesti akadeemilisisesse konventidesse, m.h. Eesti Üliõpilaste Seltsi ruumidesse Eesti Majas, kust viidi ära 7 hõbedast mälestuspokaali. Nendest on nüüd 6 kätte saadud — need leiti mahajäetult ühest taksoautost, millega nähtavasti mõni vargaist oli sõitnud, jättes esemed maha kui raskestirealiseeritavad tugevate graveeringute ja mälestuspealkirjade tõttu.

Mõne päeva eest külastasid vargad ka Jakobi kirikut, kus eesti kogudus oma jumalateenistusi peab ja viisid ära 2 suurt altari rasket hõbevaasi, visates neis olnud lilled altari põrandale.

Kirjanikud on külas Rootsis

Okup. Eestist saabusid Stockholmi-külastusele kirjanikepaar Vladimir Beekman ja Aime Beekman, kelledest esimene on kirjanikeliidu sekretär.

Edutamised

Rootsi armees on kapteniks ülendatud leitnant **R. Kaarme, J.H.E.**

Akad. eksamid

Lundi ülikoolis sooritas fil. mag. eksamid **Mari Soekõrv** Göteborgist.

● Visbys Gotlandil kihlus med. kand. Lemm Artur Proos üliõpilase Heddy-Mai Talliga Minnepolisest USA-st. Peigmees on doktoripaari Artur ja Taimi (n-na Kokamägi) Proosi poeg, pruudi vanemad on muusikadoktor Johannes Tall ja tema abikaasa Ella, n-na Paljasmaa.

● New Yorki külastasid Michael ja Toomas Käbin Landskronast.Mõlemad täiendasid ennast inglise keeles — Michael Käbin on juba lõpetanud gümnaasiumi ja läks ülikooli Rootsis, kuna noorem vend lõpetab paari aasta pärast gümnaasiumi. Nad on dr. Ilo Käbina pojad.

Ain Treufeldt 50-aastane

Ins. Ain Treufeldt

Insener Ain Treufeldt on sündinud 8. septembril 1920 Sindis, Pärnumaal. Jäädes varakult orvuks, kaotades oma ema vaevu kuue kuu vanusena, elas ta emapoolsete vanavanemate juures Sindis. Hiljem elas ta kasupojana oma onu professor Andres Mathieseni perekonnas Tartus.

Keskhariduse omandas ta Tartu Realgümnaasiumis, kus direktoriks oli Viktor Neigo. Juubilari unistuseks oli õppida teoloogiat. Selleks otstarbeks täiendas ta oma teadmisi ladina keele oskuses sooritades ka vastava eksami. Mitmesugustel põhjustel tuli tal siiski teoloogia õppimisest loobuda. Kõrgema hariduse omandamiseks asus ta Tallinna ja õppis Tallinna Tehnika-ülikooli Keemia- ja mäeteaduse osakonnas. Võttis osa Teisest Maailmasõjast nii rinde- kui ka tagalateenistuses. Saabus Rootsi 1944.a. oktoobris. Paguluses omandas erilise väljaõppe korrusiooni-, pinna- ja elektrokeemi alal.

Juubilar viibib a. 1946 Västeråsis suurfirma ASEA teenistuses. On töötanud kauemat aega ASEA-kontserni keskse galvanotehnilise uurimislaboratooriumi juhatajana, samuti anorgaanilise pinnatöötlemisega tegutseva sektsiooni juhina. Töötab praegult firma pinnatöötlemise eksperdina ja konsuldina.

Juubilar võtab oma eralal osa nii Rootsi kui ka rahvusvahelisest (ISO) standardiseerimistööst. Sellega seoses on viibinud korduvalt Europpas toimuvail töökoosolekuil nii Rootsi kui ka Skandinaavia esindajana. Samuti on ta korraline valitud liige Rootsi Korrosiooniinstituudis, valitud liige Galvanotehnikute ühingu uurimiskomisjonis, mis tegutseb tööstuslike roiskvete kahjutuks tegemiseka seoses olevate probleemidega.

Juubilar on olnud koolipõlves tegevsportlane, eriti kesk- ja pikamaajooksjana. Kaitsnud seejuures Tartu NMKÜ ja Kuressaare Eesti Seltsi värve. Liitunud skautlusega a. 1928 Jõudeajal viibib kirgliku kalastajana vabas looduses, kuuludes ka ASEA Spordikalastajate ühingu juhatusse.

Juubilaril on eriti suuri teeneid Västeråsi eestlaskonna kultuurielus. Võttis osa Västeråsi NKMÜ eesti osakonna tegevusest, on Eesti ühingu asutaja ja juhatuse liige ning kohaliku eesti kirikuelu korraldaja.

Västeråsi eestlastel on eriline põhjus juubilari tänutundes õnnitleda tema panuste kui ka südamliku abivalmiduse eest.

Akadeemiliselt kuulub Ain Treufeldt Korporatsioon Rotalia perre. Oma juubelitähtpäeva tähistab ta Vahemere rannikul.

RICHARD KOOLMEISTER